

2. Sídelní struktura a způsob bydlení

2.1. Sídelní struktura

Rozlohou i počtem obyvatel je kraj v mezikrajském srovnání na 4. místě

Jihomoravský kraj se rozkládá na ploše 7 195 km². V 673 obcích, které spadají do 7 okresů a 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP), ke dni sčítání žilo 1 163 508 obyvatel. Na rozloze ČR se kraj podílí 9,1 % a na počtu obyvatel 11,1 %, v mezikrajském srovnání je v obou případech na 4. místě.

Současná podoba území kraje je dána zákonem č. 387/2004 Sb., o změně hranic krajů. Od 1. 1. 2005 přešlo do Jihomoravského kraje celkem 25 obcí z kraje Vysočina, všechny do okresu Brno-venkov. Vnitřní hranice mezi okresy kraje byly upraveny na základě vyhlášky č. 513/2006 Sb., kterou se měnila vyhláška č. 564/2002 Sb., o stanovení území okresů ČR. Bylo sesouladěno území okresů s územím správních obvodů ORP, od 1. 1. 2007 tak došlo ke změně příslušnosti do okresu u 26 obcí.

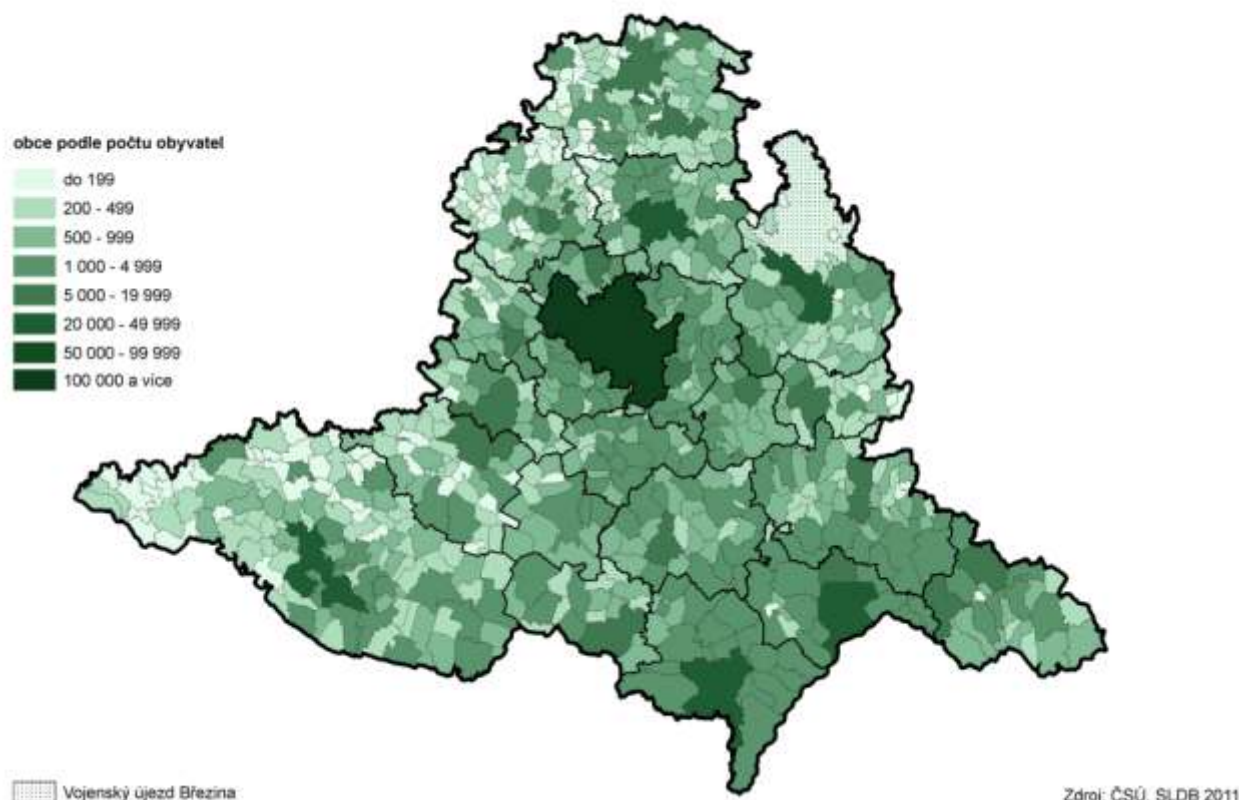
Tab. 2.1.1 Základní ukazatele sídelní struktury podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

	Počet			Hustota obyvatel (osoby/km ²)	Na 1 obec připadá			Podíl obyvatel žijících (%)	
	obyvatel	obcí			rozloha (km ²)	obyvatel	částí obcí	ve městech	v obci s rozšířenou působností
		celkem	z toho měst						
Kraj celkem	1 163 508	673	49	161,7	10,7	1 729	1,3	62,8	54,0
v tom správní obvod ORP:									
Blansko	55 152	43	3	157,0	8,2	1 283	1,4	52,2	37,4
Boskovice	50 556	73	5	98,9	7,0	693	1,6	52,1	22,8
Brno	385 913	1	1	1 676,5	230,2	385 913	48,0	100,0	100,0
Břeclav	58 778	18	5	133,9	24,4	3 265	1,3	66,0	42,1
Bučovice	15 672	20	1	91,6	8,6	784	1,3	40,8	40,8
Hodonín	60 141	18	2	210,3	15,9	3 341	1,1	51,8	41,5
Hustopeče	34 816	28	3	98,0	12,7	1 243	1,0	31,9	16,5
Ivančice	23 708	17	3	137,6	10,1	1 395	1,4	69,7	39,9
Kuřim	22 522	10	1	292,3	7,7	2 252	1,0	51,2	51,2
Kyjov	54 980	42	4	116,9	11,2	1 309	1,1	41,4	20,8
Mikulov	19 234	17	1	78,8	14,4	1 131	1,0	37,9	37,9
Moravský Krumlov	21 799	33	2	62,7	10,5	661	1,2	39,6	26,5
Pohořelice	13 167	13	1	67,4	15,0	1 013	1,2	35,4	35,4
Rosice	24 467	24	2	140,3	7,3	1 019	1,0	38,7	23,5
Slavkov u Brna	21 658	18	1	137,3	8,8	1 203	1,0	28,7	28,7
Šlapanice	63 070	40	3	183,8	8,6	1 577	1,1	24,0	11,3
Tišnov	29 278	59	1	85,5	5,8	496	1,5	30,0	30,0
Veselí nad Moravou	38 104	22	2	111,2	15,6	1 732	1,2	44,5	29,6
Vyškov	50 824	42	3	92,9	13,0	1 210	1,8	58,1	42,1
Znojmo	89 581	111	3	72,1	11,2	807	1,2	42,9	38,1
Židlochovice	30 088	24	2	154,9	8,1	1 254	1,0	22,7	11,8

Rozlohou i počtem obyvatel je největší obcí Brno, nejméně obyvatel má Březina a Říkonín

Počet obcí na území kraje, resp. okresů v současných hranicích, prošel v období zahrnujícím konání 6 populačních cenzů významnými změnami. V roce 1961 k datu konání sčítání byl kraj členěn na 754 obcí. V dalších letech došlo k integraci obcí do větších celků, jejím výsledkem bylo 631 obcí při sčítání v roce 1980. Po roce 1991, kdy existovalo již 645 obcí, proběhlo další osamostatnění obcí až na 673 obcí v roce 2001, což je počet platný i v současnosti. Při srovnání velikostních charakteristik obcí je v čele krajské město Brno. Je rozlohou největší a žije zde třetina obyvatel kraje. Na druhém pólu je rozlohou nejmenší obec Závist (42 ha) a počtem obyvatel (kromě Vojenského újezdu Březina s 3 obyvateli) je nejmenší obec Říkonín s 35 obyvateli. Z pohledu správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) je největším obvodem SO ORP Znojmo, 111 obcí je na ploše 1 242 km² a žije zde po Brně i nejvyšší počet obyvatel. Obce s největší průměrnou rozlohou i nejvyšším průměrným počtem obyvatel jsou v SO ORP Břeclav, naopak rozlohou i počtem obyvatel v průměru nejmenší obce jsou v SO ORP Tišnov.

Velikostní skupiny obcí v Jihomoravském kraji

86 % obcí má pouze jednu část obce

V kraji je 673 obcí, které v době sčítání měly 902 částí obcí¹. Celkem 582 obcí v kraji mělo pouze 1 část, jen ve 4 SO ORP se nachází obce výhradně s jednou částí (SO ORP Kuřim, Mikulov, Slavkov u Brna a Židlochovice). Z obcí má nejvíce částí Brno (48), Letovice (17), Vyškov (14), Blansko a Znojmo (9), Ivančice a Rousínov (7).

Tab. 2.1.2 Sídlní struktura podle velikostních skupin obcí k 26. 3. 2011

	Počet obcí	Podíl (%)	Rozloha obcí (km ²)	Podíl (%)	Počet obyvatel	Podíl (%)	Hustota obyvatel (osoby/km ²)
Kraj celkem	673	100,0	7 195	100,0	1 163 508	100,0	161,7
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	116	17,2	720	10,0	14 790	1,3	20,5
200 - 499	195	29,0	1 356	18,8	65 272	5,6	48,1
500 - 999	180	26,7	1 725	24,0	129 819	11,2	75,2
1 000 - 4 999	159	23,6	2 366	32,9	309 730	26,6	130,9
5 000 - 19 999	17	2,5	496	6,9	132 144	11,4	266,3
20 000 - 49 999	5	0,7	302	4,2	125 840	10,8	417,1
50 000 a více	1	0,1	230	3,2	385 913	33,2	1 676,5

72 % obcí má pouze jednu základní sídelní jednotku

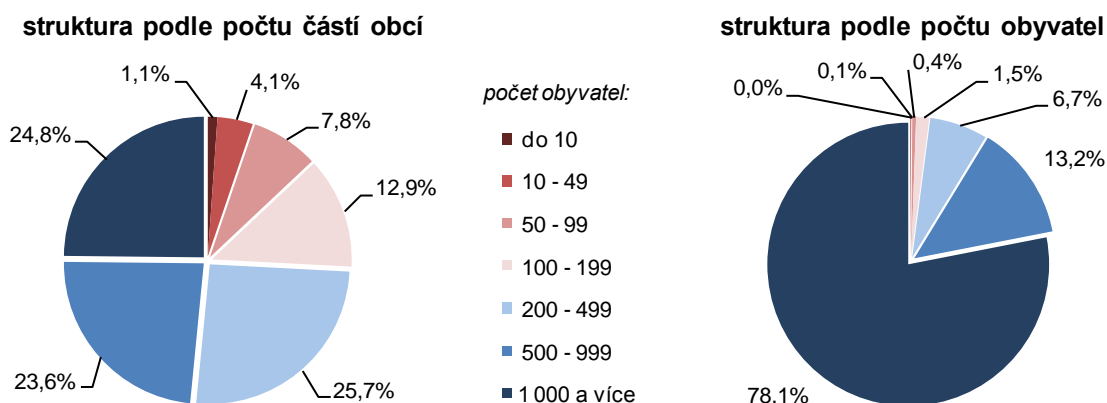
Přesnější územní identifikaci, než jakou poskytují jednotky katastrální území, obec a část obce, poskytuje základní sídelní jednotka (ZSJ)². V obcích kraje bylo ke dni sčítání celkem 1 583 ZSJ. Celkem 485 obcí mělo pouze jednu ZSJ, na druhé straně v Brně je 283 ZSJ, ve Vyškově 36 ZSJ, v Letovicích 33 a ve Znojmě 32 ZSJ. Ze SO ORP byl nejvyšší podíl obcí s 1 ZSJ v Mikulově (82,4 % celkového počtu obcí), naopak v SO ORP Vyškov měla téměř polovina obcí více než 1 ZSJ

¹ Část obce je evidenční sídelní jednotka se samostatnou řadou čísel popisných a evidenčních, je zpravidla totožná s katastrálním územím a musí být územně celistvá, ale její zástavba souvislá být nemusí.

² ZSJ je základní skladebnou částí sídelního útvaru, zahrnuje pouze zastavěné části katastrálního území. Používá se zejména ke statistickému sledování sociálně-ekonomických a územně-technických jevů přímo souvisejících s osídlením.

(47,6 %). Celkem 55 ZSJ v kraji mělo 5 nebo méně obyvatel (žilo zde celkem 154 obyvatel), na druhé straně např. v ZSJ Vinohrady v Brně bylo sečteno 12 836 obyvatel.

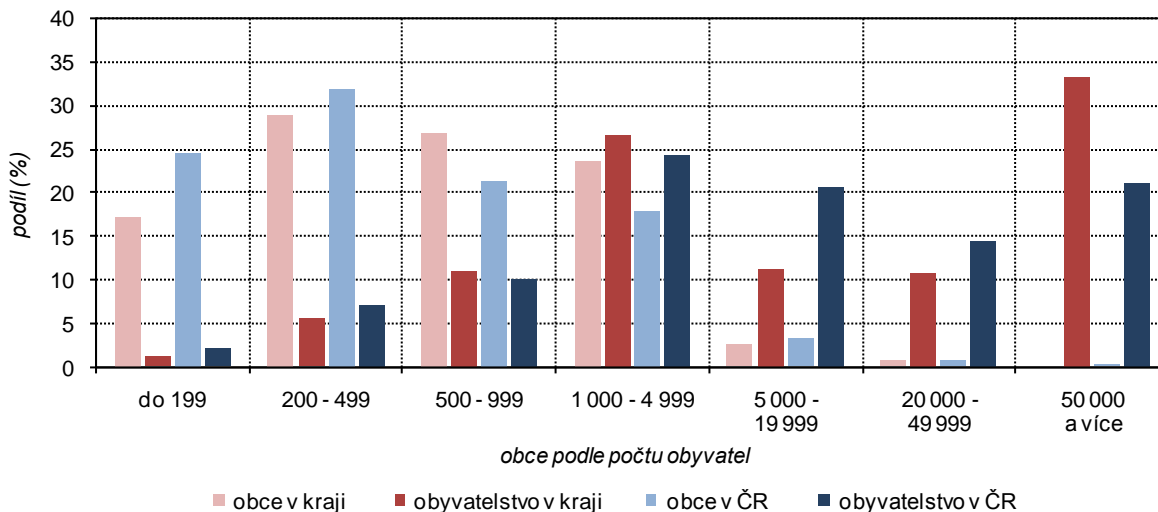
Graf 2.1 Velikostní struktura částí obcí v Jihomoravském kraji

Ve městech žije téměř 63 % obyvatel kraje

V Jihomoravském kraji je 49 měst, v nichž žije obyvatel 731,3 tisíc obyvatel. Podíl městského obyvatelstva dosahuje 62,8 %, což je 6. nejnižší hodnota mezi kraji (ČR 69,9 %). Proti roku 1961 je počet měst více než dvojnásobný (22 měst), proti roku 2001 přibyla 2 města (Lanžhot a Velké Bílovice v okrese Břeclav). Největším městem je Brno, nejmenším jsou Jevišovice (1 124 obyvatel). Podíl městského obyvatelstva byl kromě Brna nejvyšší v SO ORP Ivančice (69,7 %). Nejvyšší podíl venkovského obyvatelstva byl zjištěn v SO ORP Židlochovice (77,3 %), tento podíl byl nejvyšší i ve srovnání se správními obvody ostatních krajů ČR.

Graf 2.2 Sídelní struktura obcí Jihomoravského kraje a České republiky (bez Hl. m. Prahy)

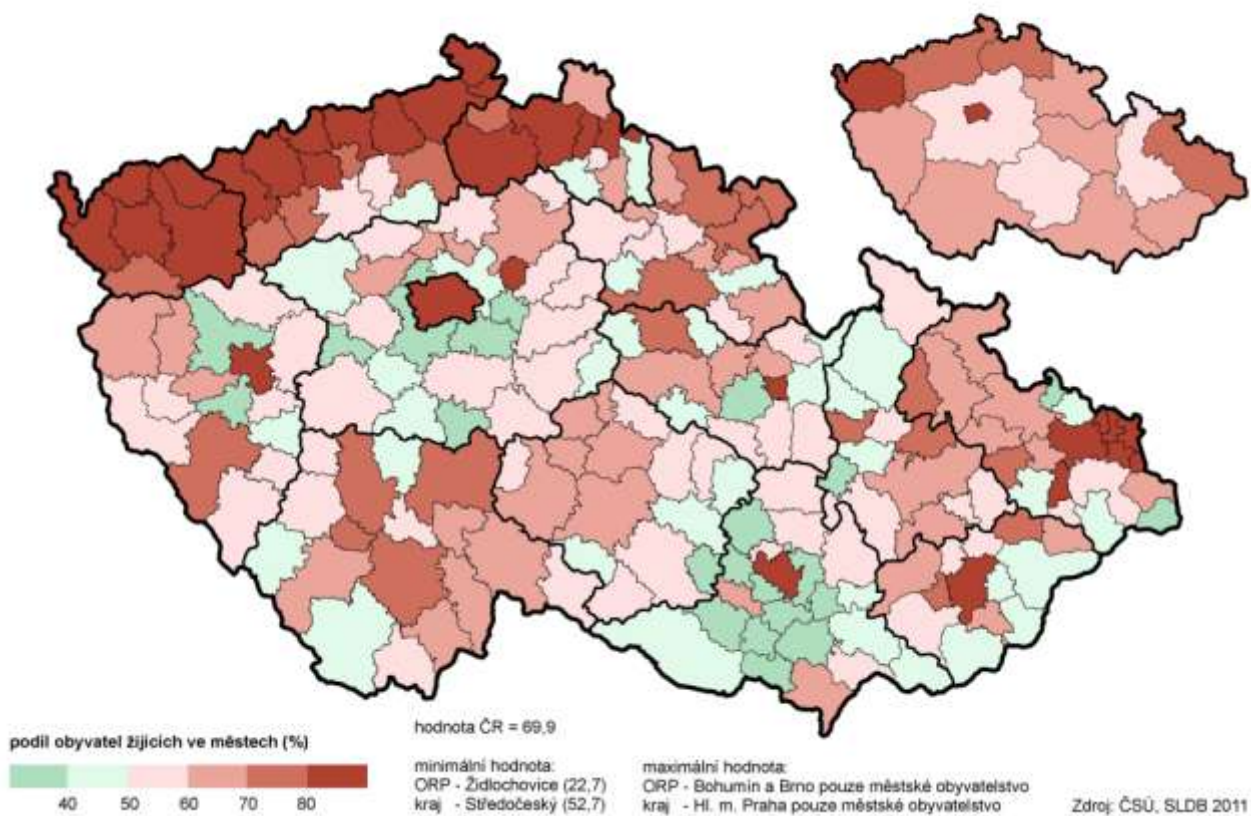
V kraji je 116 obcí, v nichž žije méně než 200 obyvatel

V rozdělení 673 obcí do velikostních skupin podle počtu obyvatel je na jedné straně Brno jako zástupce největší velikostní skupiny a 5 okresních měst ve velikostní skupině 20 až 50 tisíc obyvatel. Na druhém pólu je 116 obcí, v nichž žije v každé méně než 200 obyvatel. Ovšem největší počet obcí Jihomoravského kraje se nachází ve velikostní skupině 200 až 499 obyvatel. Celkem 192 obcí tvořilo 29,0 % celku, ovšem žilo zde pouze 5,6 % z počtu obyvatel kraje.

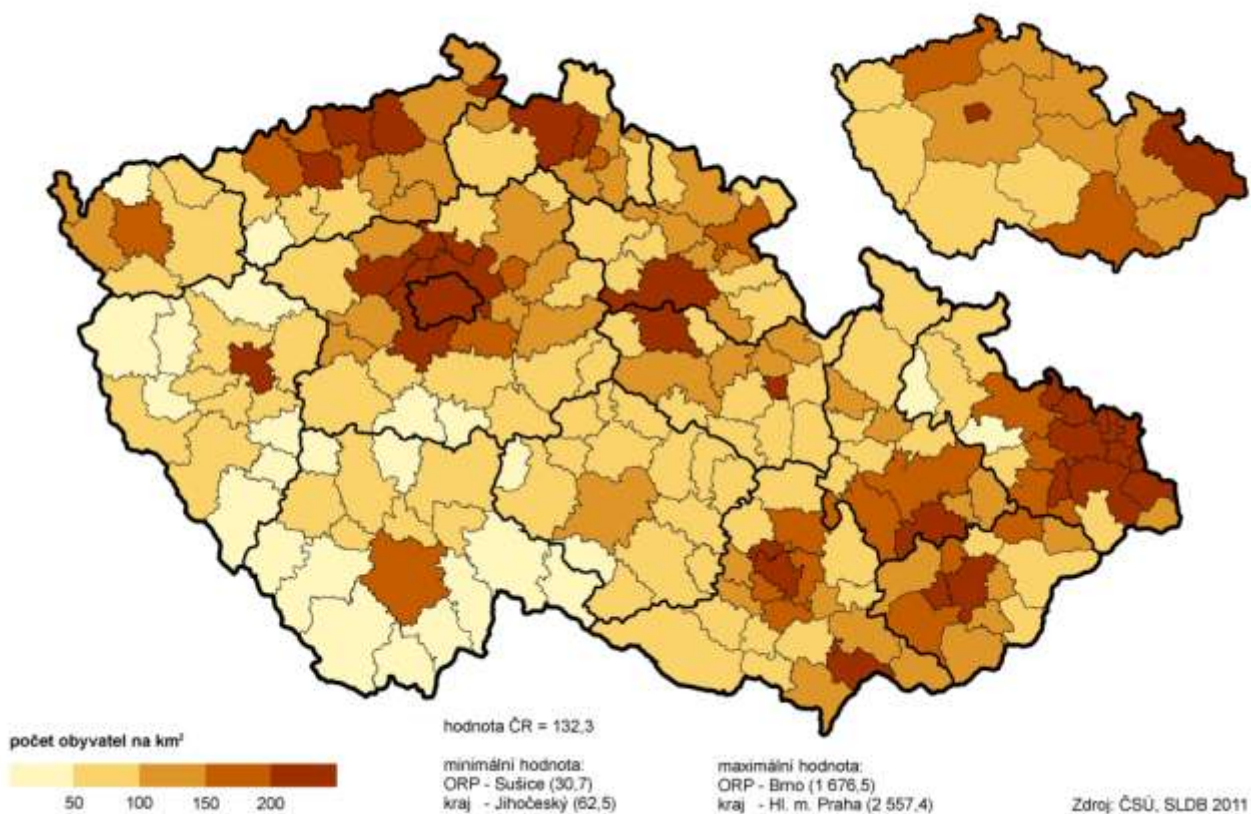
Hustota osídlení je mezi kraji 3. nejvyšší

Obec v Jihomoravském kraji měla v průměru 1 729 obyvatel (7. nejvyšší hodnota mezi kraji, v ČR 1 670 obyvatel na 1 obec), podíl městského obyvatelstva je, jak již bylo uvedeno, až 9. nejvyšší. Hustotou osídlení 162 obyvatel na km² se ale kraj řadí na 3. místo mezi kraji (v ČR 132 obyvatel na km²).

Městské obyvatelstvo ve správních obvodech ORP a krajích

Hustota obyvatelstva ve správních obvodech ORP a krajích

2.2. Druh pobytu

Co je určující pro vymezení trvalého a obvyklého pobytu

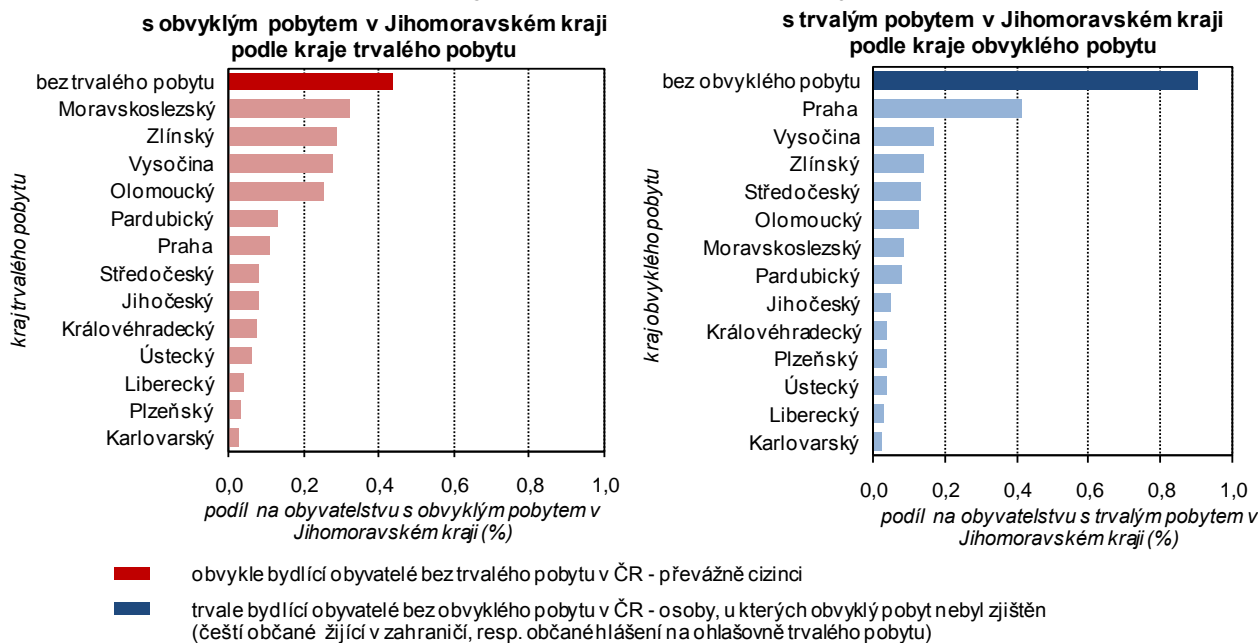
V Jihomoravském kraji mělo ke dni sčítání trvalý pobyt 1 164 033 osob a 1 163 508 osob zde mělo obvyklý pobyt. Trvalý pobyt je dán evidencí obyvatel. Místo obvyklého pobytu je odvozenou charakteristikou a je definováno jako místo, kde osoba obvykle tráví období svého každodenního odpočinku bez ohledu na dočasnou nepřítomnost z důvodu rekreace, návštěv, pracovních cest, pobytu ve zdravotnickém zařízení apod.

Pro zahrnutí osoby do obvykle bydlícího obyvatelstva České republiky je rozhodující kritérium 12 měsíců pobytu na území ČR, případně úmysl dlouhodobého pobytu. Pro upřesnění lze také dodat, že místem obvyklého pobytu osob, pracujících v průběhu týdne mimo domov a vracejících se k rodině o víkend, je bydliště jejich rodiny (bez ohledu na to, zda pracují jinde v zemi nebo v zahraničí). Místem obvyklého pobytu studentů vysokých škol, kteří studují mimo domov, je místo, kde studují, bez ohledu na to, zda žijí v ubytovacím zařízení (koleji) nebo jsou ubytováni v soukromí a nezávisle na tom, zda studují jinde ve své zemi nebo v zahraničí.

2.2.1 Obvykle a trvale bydlící obyvatelstvo podle velikostních skupin obcí

	Osoby s obvyklým pobytem celkem	v tom s pobytem (%)		Osoby s trvalým pobytem celkem	v tom s pobytem (%)		Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a trvalým pobytem	
		obvyklým i trvalým	jen obvyklým		trvalým i obvyklým	jen trvalým	celkem	%
Kraj celkem	1 163 508	94,7	5,3	1 164 033	94,6	5,4	-525	-0,0
v tom obce s počtem obyvatel:								
do 199	14 790	95,2	4,8	14 343	94,2	5,8	447	3,1
200 - 499	65 272	95,6	4,4	65 035	93,9	6,1	237	0,4
500 - 999	129 819	95,2	4,8	130 789	94,5	5,5	-970	-0,7
1 000 - 4 999	309 730	95,6	4,4	315 166	94,5	5,5	-5 436	-1,7
5 000 - 19 999	132 144	94,5	5,5	132 287	94,4	5,6	-143	-0,1
20 000 - 49 999	125 840	95,3	4,7	126 961	94,5	5,5	-1 121	-0,9
50 000 a více	385 913	93,4	6,6	379 452	95,0	5,0	6 461	1,7

Graf 2.3 Obyvatelstvo Jihomoravského kraje

V grafech není znázorněn převažující podíl obyvatel, kteří mají současně obvyklý i trvalý pobyt v Jihomoravském kraji.

Pobyt jen obvyklý a jen trvalý Velká většina osob v Jihomoravském kraji zde měla pobyt obvyklý i trvalý, resp. trvalý i obvyklý. Existují zde ovšem 2 malé skupiny obyvatel – z celkového počtu osob s obvyklým pobytem zde 62,2 tisíc osob mělo pobyt jen obvyklý. Druhou skupinou je 62,7 tisíc osob z počtu obyvatel s trvalým pobytem, které zde měly pouze trvalý pobyt. Jde o osoby s trvalým pobytem v kraji, které žijí v jiném kraji nebo v cizině.

Osoby bez obvyklého a bez trvalého pobytu Ze skupiny osob, které v kraji měly pouze obvyklý pobyt, měla většina trvalý pobyt v jiných krajích ČR. Bylo zde však i 5,0 tisíc osob, převážně cizinců (0,4 % počtu obyvatel s obvyklým pobytem), které neměly trvalé bydliště v ČR. Obdobně ze skupiny osob s trvalým pobytem měla část osob obvyklý pobyt v jiných krajích. U části osob ale nebylo místo obvyklého pobytu zjištěno (10,5 tisíc osob, tj. 0,9 % s trvalým pobytem). Zčásti jde o české občany žijící v zahraničí, resp. o občany hlášené na ohlašovně trvalého pobytu.

Počet obyvatel s obvyklým pobytem v kraji je nižší než počet osob s trvalým pobytem Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým pobytem a trvalým pobytem je záporný, tato skutečnost je společná všem krajům, s výjimkou Hl. m. Prahy (+ 32,8 tisíc osob) a Středočeského kraje (+ 20,3 tisíc osob). Rozdíl 525 osob je však mezi kraji nejnižší, např. v Moravskoslezském kraji dosáhl 27,8 tisíc osob. V rámci Jihomoravského kraje byl kladný rozdíl zaznamenán v Brně a v SO ORP v zázemí krajského města (Kuřim, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice, Tišnov a Židlochovice).

2.3. Způsob bydlení

Většina obyvatel bydlí v domech ... Obyvatelstvo podle způsobu bydlení lze rozdělit na osoby bydlící v domech, což je převažující způsob bydlení, k datu sčítání tak bydlelo 99,5 % obyvatel kraje. Další část tvořily osoby bydlící v objektech mimo bytový fond (0,4 % obyvatel) a 0,1 % obyvatel tvořili bezdomovci.

Tab.2.3.1 Obyvatelstvo podle způsobu bydlení

	Celkem	v tom		
		v bytech	v zařízeních	jinde
Bydlící osoby v domech	1 158 196	1 136 680	17 886	3 630
v tom:				
rodinné domy	652 328	651 166	925	237
bytové domy	476 787	474 338	2 284	165
ostatní budovy	29 081	11 176	14 677	3 228
v tom:				
ubytovací zařízení	13 834	2 533	10 963	338
z toho:				
ubytovny a svobodárny	3 193	195	2 818	180
studentské koleje	2 715	69	2 611	35
domovy důchodců	4 045	469	3 535	41
penziony pro důchodce	1 835	1 570	251	14
ústavy sociální péče pro postižené	1 469	72	1 383	14
nemocnice, léčebná zařízení, lázeňské ústavy	603	16	561	26
zařízení pro krátkodobé ubytování	612	210	319	83
azylová zařízení	298	33	265	-
věznice, vazební věznice	1 076	38	1 038	-
provozní budovy ¹⁾	12 658	8 346	1 531	2 781
Bydlící osoby v objektech mimo bytový fond	4 156	x	30	4 126
z toho:				
rekreační chata, chalupa	2 433	x	x	2 433
nouzové obydlí, přístřeší	1 620	x	x	1 620
mobilní (pohyblivé) obydlí	73	x	x	73

¹⁾ provozní budovy s byty, správní úřady (ohlašovny pobytu) a jiné budovy nesloužící k bydlení

... a v bytech

Z osob bydlících v domech 98,1 % obyvatel bydlelo v bytech a 1,5 % v zařízeních. V členění osob bydlících v domech podle druhu budovy bydlelo 56,3 % osob v rodinných domech, v bytových domech 41,2 % z bydlících v domech a na ostatní budovy připadlo 2,5 % bydlících osob v domech. Největší část osob bydlících v ostatních budovách bydlela v ubytovacích zařízeních (47,6 %), z toho nejpočetnější zastoupení měly osoby bydlící v domovech důchodců, v ubytovnách a svobodárnách a studentských kolejích. Z celkového počtu osob bydlících v ubytovacích zařízeních ale pouze 18,3 % bydlelo v bytech. Naproti tomu z 12,7 tisíc osob bydlících v provozních budovách bydlelo 65,9 % z nich v bytech.

Až toto sčítání přineslo první informace o bezdomovcích

Problematika bezdomovců se při minulých sčítáních nijak neřešila, ucelené informace o této skupině obyvatel byly získány poprvé v historii. Sčítání se ale netýkalo skupiny lidí, kteří žijí na ulici, s úřady nekomunikuje, komunikovat nechce a ani se nezajímá o nabízenou pomoc. Informace se vztahují na osoby, které využívají služeb azylových domů, domů na půli cesty, v noclehárnách, v nízkoprahových denních centrech a dalších sociálních zařízeních.

Mezi bezdomovci převládají muži

V Jihomoravském kraji tak podle výsledků tohoto šetření bylo ke dni sčítání 1 156 lidí bez domova. Převažují mezi nimi muži, ženy tvořily pouze 22,9 % celkového počtu. Většina sečtených jsou lidé svobodní (48,4 %) nebo rozvedení (37,0 %). Z pohledu vzdělání jsou mezi lidmi bez domova jak lidé bez vzdělání, tak lidé s vysokoškolským vzděláním, převažují však osoby se středním vzděláním bez maturity (47,8 %) a se základním vzděláním (28,3 %).

Tab. 2.3.2 Bezdomovci podle pohlaví, věku a rodinného stavu

	Celkem	v tom (%)		v tom věková skupina (%)		
		muži	ženy	0 - 14	15 - 64	65 a více vč. nezjištěno
Bezdomovci	1 156	77,1	22,9	2,4	93,6	4,0
z toho podle rodinného stavu:						
svobodní, svobodné	559	80,0	20,0	5,0	94,1	0,9
ženať, vdané	125	63,2	36,8	x	90,4	9,6
rozvedení, rozvedené	428	80,6	19,4	x	95,8	4,2
ovdovělí, ovdovělé	35	34,3	65,7	x	77,1	22,9

Počet sečtených bezdomovců byl mezi kraji 3. nejvyšší

Z hlediska ekonomické aktivity je mezi bezdomovci nejvíce nezaměstnaných (43,9 %), 3,9 % nezaměstnaných bezdomovců hledá stále své první zaměstnání. Čtvrtina bezdomovců (24,6 %) uvedla, že pracuje, 13,5 % jsou nepracující důchodci. Velká část bezdomovců sečtených v Jihomoravském kraji také z Jihomoravského kraje pochází (92,2 %). Ve srovnání s ostatními kraji byl v Jihomoravském kraji sečten 3. nejvyšší počet osob bez domova, nejvíce jich bylo v Moravskoslezském kraji a v Hl. m. Praze.